

ההלכה והלכות נידה - מצוי ורצוי

עיון בתשובות הלכתיות ובהשלכותיהן הרפואיות - מייסוריו של גינקולוג דתי

דניאל רוזנק

כי "בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים"⁹. מימרא זו מופיעה כ"הלכה פסוקה" אליבא דאביי,¹⁰ ולפי דעת כל הראשונים התקבלו שבעת הימים הנקיים כנורמה קבועה ומחייבת בזמן הזה. לאחר זמן נוספה חומרה של 'פולטת זרע', שלפיה ניתן לעשות הפסק טהרה ולהתחיל בספירת שבעת הנקיים רק לאחר שלוש יממות תמימות מעת תחילת הדימום, גם אם הוא פסק מיד. להלכה נקבע שיש להמתין ארבעה ימים - לדעת ה"שולחן ערוך", או חמישה ימים - לדעת הרמ"א.¹¹ לסיכומו של עניין: מינימום ימי טומאה כיום הינו 11 יום (לספרדים) ו-12 יום (לאשכנזים). דהיינו, בפועל הפסק הטהרה מתרחש בימים 5-8, ומשך ההרחקה הוכפל משבעה ימים (לפי דין תורה) לכשבועיים כיום.

העקרונות ההלכתיים הנגזרת מחומרא דרבי זירא:

לעיסוק בנושא הנדון הגעתי מתוך מקצועי בתור גינקולוג. בעבודתי בקרב הציבור החרדי והדתי-לאומי נתקלתי במקרים רבים מאוד של עקרות שאינה עקרות אמיתית, אלא מה שמכונה כיום "עקרות הלכתית", הנובעת מביוץ שחל טרם הטבילה. לצורך הבנת העניין יש לתת מעט רקע רפואי: על אף שאורך המחזור הוא בדרך כלל 28-30 יום, יש לזכור כי מספר זה מייצג ממוצע בלבד. אורך המחזור הנורמטיבי הינו 21-35 יום. הביוץ חל תמיד בין 12 ל-16 יום לפני המחזור, ובממוצע – 14 יום. לפיכך, אצל אישה שאורך מחזור הינו 25 יום, יחול הביוץ ביום ה-11 בממוצע, שהוא כאמור המינימום לטבילה.

מעבודתן של ד"ר רונית קוכמן וד"ר דרורית הוכנר¹² עולה כי בקרב הנשים המקיימות את דיני טהרת המשפחה כמקובל היום, כ-22% מהמחזוריים הם "מחזוריים עקרים", הווה אומר, מחזוריים שבהם הביוץ חל טרם הטבילה. בתת-הקבוצה של נשים שהטבילה מתאחרת אצלן אל מעבר ליום ה-13 (עקב

בערב פרשת "לך-לך" תשס"ז התפרסם בעיתון "הצופה" מאמר של רבקה שמעון ושלי,¹ הדן בצורך בחשיבה מחודשת בכל הנוגע לחומרת רבי זירא, העוסקת בדיני טהרת המשפחה, לאור השלכותיה כבדות המשקל של החומרה הזאת במישור הרפואי, במישור הלאומי ובמישור הערכי. המאמר עורר תגובות והדים רבים, הן מצד רבנים ואנשי הלכה² והן מצד כותבים אחרים,³ והם זכו למענה מכותב שורות אלה.⁴ במאמר זה אבקש לסכם את עיקרי הדברים שנכתבו במאמר שלנו ב"הצופה", לדון בתגובות שכתבו עליו אנשי ההלכה, ולהבהיר כיצד תגובותיהם משקפות את הבעיה של עולם ההלכה בימינו.

דאורייתא ודרבנן

בתורה מפורטים דיני נידה וזיבה⁵ וההבדל ביניהם. קהתי מבאר דינים אלו באופן בהיר ומפורט בפירושו למשנה.⁶ בקיצור נמרץ אפשר לומר שמדאורייתא, אישה נידה טהורה לבעלה מליל יום השמיני, בעוד שבמקרים של זבה (אישה המדממת שלא בעת ויסתה, ולפי הרמב"ן⁷ וראשונים אחרים מדובר בימים 11-18 למחזור), קיימת חלוקה בין זבה קטנה (המדממת יום או יומיים), שנדרשת לספור יום נקי נוסף, ובין זבה גדולה (המדממת שלושה ימים או יותר), שנדרשת לספור שבעה ימים נקיים בטרם תטבול. רבי תיקן ('גזירת רבי בשדות') להחשיב כל דימום של שלושה ימים או יותר, גם אם זהו דימום נידה, כזיבה גדולה, ובהתאם לכך לנהוג מספק שבעה נקיים על נשים בשדות.⁸ לפי רש"י שם, תקנה זו נוהגת במקום שאין בו בני תורה והנשים אינן יודעות להבחין בין נידה לזיבה.

החלת דין זבה גדולה על כל דימום שהוא - לרבות דם נידה, ואפילו דימום שנמשך פחות משלושה ימים, ואף דימום טיפתי מינימלי - מופיעה לראשונה בגמרא עם מימרתו של רבי זירא

הכותב הוא רופא נשים בכיר במחלקת נשים ויולדות של המרכז הרפואי הדסה הר הצופים בירושלים

סוגיות רפואיות וערכיות אחרות הנובעות מחומרא דרבי זירא:

הצורך להתייחס לנידה כאל זיבה, ובעקבות כך לספור שבעה נקיים, יצר באופן אוטומטי מערכת של 14 בדיקות נרתיקיות מדי חודש בחודשו, נוסף לבדיקת ה"הפסק". עקב החיוב ההלכתי לבדוק גם "בחורים ובסדקים"¹³ נוצר מצב שבו עקב שפשוף צוואר הרחם מופיע "פצע" (אקטרופיון) מדמם או מכתים בעת מגע, דבר שפעמים רבות סותר את הספירה ומאלץ את האישה להתחיל לספור מחדש. אם לאישה יש גם התקן תוך-רחמי (IUD), לעתים קרובות המצב חמור אף יותר, שכן הבדיקות החוזרות ונשנות שורטות את צוואר הרחם על ידי חוט ההתקן. כך, נשים רבות עסוקות חלק גדול מהחודש (ומחיייהן הפוריים) בבדיקות ובסתירתן, ומספר הימים שבהם הן מותרות לבעליהן מצומצם ביותר. הדבר אף הביא ליצירתו של **מקצוע יהודי חדש**, שאבותינו לא ידעוהו, והוא "בודקות הלכתיות": נשים שנתקלות בכתמים או בדימומים בעת בדיקת שבעת הנקיים עוברות בדיקה גינקולוגית מלאה לזיהוי מקור הדימום (רחמי או חוץ-רחמי) אצל "בודקת הלכתית",

מחזור ממושך יותר, עקב חוסר יכולת להגיע ל"הפסק טהרה" לפני היום ה-7, או עקב הכתמה בזמן בדיקת השבעה נקיים, שמחייבת ספירה מחודשת), אחוז ה"מחזורים העקרים" גבוה יותר. לדוגמה, אם קיום היחסים הראשון יחול ביום ה-14, אחוז ה"מחזורים העקרים" בקרב כלל קבוצת הנשים יהיה כ-30%, והוא יעלה ל-41% אם קיום היחסים הראשון יתאחר ליום ה-15. אין זה אומר כמובן שזהו אחוז העקרות, אלא אחוז ה"מחזורים העקרים" בקרב האישה לאורך זמן - דבר שמדרך הטבע נושא בחובו קשיים אפשריים בפוריות. בתת-הקבוצה של נשים שהמחזור שלהן נמשך 21-25 יום הבעיה הופכת לקריטית ממש. אצל נשים אלה הביוץ יחול בדרך כלל בין היום ה-7 ליום ה-11, ואם זהו אורחן הקבוע, הן לא יצליחו להרות כלל, שכן הדין כיום לא מאפשר טבילה לפני היום ה-12, ולפי הדין הספרדי - לפני היום ה-11, ומעטות מאוד הן הנשים המגיעות להפסק טהרה ביום ה-4.

מכל האמור לעיל עולה שה"עקרות ההלכתית" היא מציאות שכיחה ביותר בחייהם של זוגות רבים, גם אם לא תמיד על

בסיס קבוע. להערכת, על סמך נתונים שאספתי במהלך עבודתי, כ-5-7% מכלל הנשים לא יצליחו להרות כלל אם ישמרו על הדין הנוהג כיום, ושיעור גבוה עוד יותר של נשים ייתקלו בקשיים, שיבואו לידי ביטוי בפרקי זמן ארוכים בין הלידות. הבעיה קשה במיוחד אצל זוגות צעירים, המחכים שנה-שנתיים ואף יותר עד שהם באים לבדוק את סיבת "עקרותם", ושרם חתונתם לא הודרכו כלל כי הסיבה היא שהם שומרים בעצם על דיני זיבה, ולא על דיני נידה. התוצאה היא שהם, ועם ישראל כולו, יוצאים נפסדים.

צילום: מיכל מנדלמן

שפעמים רבות אינה יכולה להכריע ומפנה אותן לרופא, לבדיקה גינקולוגית שנייה, ומשם שוב לרב, וחוזר חלילה. מעבר לכאב ולהשפלה הכרוכים בבדיקות גינקולוגיות אלה, שאין בהן כל צורך רפואי, עולה פה סוגיית הפגיעה בצניעות האישה ובכבודה, בגלותה את ערוותה ואת מקור דמיה לעיניים זרות בלי צורך ממשי, וזאת מלבד ההוצאה הכספית הכרוכה בבדיקות. על פי ניסיוני המקצועי, כל אלה יוצרים מתח מתמיד בחיי המשפחה, איבוד ייחודם של הצניעות והאינטימיות ועוגמת נפש, ואף גורמים לגברים להיכשל במצבים שונים. לכך יש להוסיף את העובדה הפיזיולוגית שדווקא שבעת הימים הנקיים הנם זמן

השיא במשיכה המינית שחשה האישה לבעלה, בעקבות עליית רמת האסטרוגן בגוף - תהליך המקדים את הביוץ.

מעבר לביטול מצוות "פרו ורבו" ולפגיעה בדמוגרפיה היהודית לאורך הדורות בעקבות חומרא זו, ומעבר לפגיעה האפשרית בחיי המשפחה, עולות כאן גם סוגיות ערכיות נוספות: חומרה זו, ההופכת את כל הנשים לזבות, גורמת לנשים מסורתיות רבות שלא להקפיד על טהרת

"משיח לא בא משיח גם לא מטלף"

המשפחה. דבר זה היה נמנע אם הן היו יודעות שניתן לטבול בליל שמיני. נמצאנו שבאנו להחמיר, ומצאנו עצמנו מבטלין דיני נידה. עולה אפוא שהצורך להחמיר בשל ספק יצר מציאות של עבירה ודאית על דיני תורה, עבירה שעונשה כרת.

הפתרון הרבני המוצע ל"עקרות ההלכתית", ובעייתיותו הרפואית והערכית:

המודעות לנושא העקרות ההלכתית גוברת מאז תחילת שנות ה-80 של המאה הקודמת, עת החלו להתבצע בדיקות אולטרא-סאונד, שאפשרו לראשונה לצפות בתהליך הביוץ ולקבוע באמצעים פשוטים את מועדו המדויק. או אז התגלה שנשים רבות משסברו בעברו "סובלות" מ"ביוץ מוקדם" (ולא, חלילה, מ"טבילה מאוחרת"...) והתעורר הצורך "לדחות" את הביוץ

(ולא, חלילה, להקדים את הטבילה). כיוון שהאמצעי היעיל היחיד הינו האמצעי ההורמונלי (להוציא את שיטת ה"הזרעות החיצוניות", שבה הגבר נותן זרע באוננות, והזרע מוזרק לגוף האישה ללא קיום מגע מיני, שהיא "פתרון הלכתי" שאפשר להצביע על צדדיו הבעייתיים מבחינות שונות), החל שיתוף פעולה מופלא בין רבנים לרופאי הנשים. הרבנים מפנים את הנשים לרופאי הנשים לשם קבלת "הורמונים לדחיית ביוץ". למעשה מדובר באסטרוגן (Beta Estradiol), המשמש בעיקר בטיפול הורמונלי לגיל המעבר. עם זאת, שלא כטיפול לגיל המעבר, שבו ניתן האסטרוגן במינון נמוך ולתקופת זמן

ארוכה, הרי שכאן ניתן התכשיר במינון יומי הגבוה פי 4-6 ליומיים-שלושה הראשונים של כל מחזור. הורמונים אלו אכן "עשו את העבודה", בצורה יעילה, ולכאורה, כולם יצאו מורוחים: הנשים, שלאחר ציפייה ממושכת הרו לפתע, הרופאים, שלעיסוקם הרפואי ולפרנסתם נוסף עוד נתח, ואנשי ההלכה, שפתרו בקלות מדהימה את הקונפליקט הפנימי הכרוך בעקרות ובהלכה על ידי גלגול הכדור מהמגרש

צילום: ד"ר מוני ליטמנוביץ

ההלכתי למגרש הרפואי. כך למשל כתב על כך הרב בני לאו: "... הלב כואב על אותם זוגות בימים עברו שלא ידעו שעקרותם נובעת מסיבה הלכתית ולא זכו לפרי בטן. היום הרפואה יודעת להתמודד עם בעיה זו ולתת לה מענה..."¹⁴ היינו, הרפואה היא זו שצריכה להתמודד עם בעיה שהינה הלכתית טהורה. הרפואה היא זו שהתקדמה, ולא ההלכה. אתמה: היכי מצינו כי לשם קיום מצוות יש לקחת תרופות? האם היה עולה על דעתם של הפוסקים לחייב גברים ליטול מנות גדולות של הורמונים שיש בהם פוטנציאל לסיכון רפואי (וראו להלן), כדי לקיים גזירא דרבנן?

הקביעה שלבעיה הלכתית יש לתת מענה רפואי, מעבר להיותה חדשנית ומעניינת, היא קביעה מסוכנת הנושאת בחובה בעיות רפואיות, הלכתיות וערכיות. בראש וראשונה יש להבהיר

שהעקרות ההלכתית אינה בעיה רפואית. הנשים שמדובר עליהן בריאות, ואינן זקוקות לרופא או לתרופות; זוהי בעיה הלכתית טהורה, שהמענה לה צריך להיות הלכתי. אמנם בתגובותיהם של אנשי ההלכה מובעת הדעה - שאיני יודע מה מקורה או סמכותה הרפואית - שבנטילת הורמונים לתקופה קצרה "לא ייגרם כל נזק". זוהי חוות דעת רפואית שנותנים רבנים, והיא עומדת בניגוד להתוויה לנטילת הורמונים בספרות הרפואית. חשוב להדגיש: הבטיחות שבנטילת אסטרוגן במינון גבוה וב"פולסים" קצרים לנשים בגיל הפוריות, חלקן עוד לפני

שיטתם של פוסקי ההלכה "לטיפול" בעקרות ההלכתית על ידי הורמונים מהווה לא רק בעיה רפואית, אלא גם בעיה הלכתית של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם"

ההיריון הראשון (בטרם גמר התפתחות השד, הרגיש יותר לשינויים הורמונליים), לא הוכחה בעבודה מדעית כלשהי. יתר על כן, לפי ארגון הבריאות העולמי, זוהי תרופה בעלת פוטנציאל מחולל סרטן.¹⁵ ידוע שהתרופה אסורה באופן מוחלט לשימוש לנשים עם סרטן שד. האם ייתכן שנטילתה על ידי נשים בגיל הפוריות עלולה לשפועל מוקדי סרטן שד זעירים שלא היו באים לידי ביטוי קליני אלמלא נטילת התרופה? ייתכן שאכן כך הם פני הדברים וייתכן גם שלא, אך יש לזכור שישראל זכתה לא מכבר להחזיק בתואר המפוקפק של השיאנית העולמית בתחלואה של סרטן השד, ולכן דומני שכולנו, לרבות אנשי ההלכה, חייבים לנקוט משנה זהירות ולזכור כי "סכנתא חמירא מאיסורא".¹⁶ אכן, בהקשר לנושא הנדון הובעה דרישה לזהירות מרבית גם מצד אנשי הלכה, כמו הרב יובל שרלו.¹⁷ כל זאת בלי להתייחס כלל ליתר תופעות הלוואי הלא נעימות שתורפות אלו נושאות בחובן, כגון בחילות, הקאות וכאבי ראש (וגם כאן, מסופקני אם הרבנות הייתה מטילה חובה של נטילת תרופות כגון אלו, על תופעות הלוואי שלהן, על גברים).

מכל האמור לעיל עולה ששיטתם של פוסקי ההלכה "לטיפול" בעקרות ההלכתית על ידי הורמונים מהווה לא רק בעיה רפואית, אלא גם בעיה הלכתית של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם" ושל "לפני עיוור לא תתן מכשול". משום מה, הטיעונים הרפואיים והערכיים - שחלקם הם בבחינת פיקוח נפש - אינם עושים רושם רב על אנשי ההלכה. לדוגמה, הרב מנחם בורשטיין,

ראש מכון פוע"ה (פוריות ורפואה על פי ההלכה), סובר ש"אם נושא ההורמונים כל כך קשה ומרכזי, מדוע לא שמענו זעקה גדולה של רופאים המסדרים בעזרת הורמונים את מועד טיפול הפוריות שלהם כדי שלא יפגע להם בחופשת סוף השבוע? ומה לגבי רופאים מהרפואה הציבורית המעוניינים בשרותי רפואה פרטית ומכוונים (ע"י הורמונים) את הטיפול לשבת... זאת ועוד, מה לגבי אשה החושבת שהאף שלה לא יפה ונכנסת לסיכון של ניתוח פלסטי ואין פוצה פה!"¹⁸ וכאן יש לשאול: האם התופעות שהרב בורשטיין מצביע עליהן באות בהנחיית אנשי ההלכה? בדיון שהתקיים לאחר כתיבת כל המאמרים טען אחד מאנשי ההלכה כי אין בעיה בחיוב פתרון הורמונלי לבעיות שנוצרות מחומרת רבי זירא, כיוון שממילא האדם המודרני מכניס לגופו רעלים שונים (עישון, "ג'אנק פוד" וכדומה), כך ש"לא נורא" אם יתוסף עוד משהו לארסנל הלא בריא הזה. ושוב אשאל: האם מתפקידו של איש ההלכה לעזור בסיגול אורח חיים לא בריא ומזיק באצטלה "הלכתית"? דומני שקשה שלא לתמוה על דברים אלה מכל בחינה: הלכתית, רפואית, ערכית ומגדרית.

עיון בתגובותיהם של אנשי ההלכה לחשיבה המחודשת בנושא גזירת רבי זירא והעקרות ההלכתית:¹⁹

בתגובותיהם של אנשי ההלכה ניתן לשרטט חמישה דפוסים עיקריים של טיעונים. אביא בקצרה את עיקרם של כל אחד מהטיעונים הללו, ואשיב עליהם:

1. הדרך להעלאת הנושא

אומר הרב בורשטיין:

"ראשית יש צורך להדגיש כי לא זה המקום ולא זו הדרך לפתור דברים הנראים כבעיה הלכתית... אם ד"ר רוזנק באמת היה מחפש פתרון הוא היה שולח את הרעיון לגדולי תורה ומבקש מהם התייחסות..."

יוצא מכאן שנושא הלכתי כגון זה מוכרח להידון בין כותלי בית המדרש בלבד, והכרעתו צריכה להיעשות הרחק מעיני הציבור הרחב ומידיעתו.

2. המדרון החלקלק

הרב אריה שטרן, ראש מכון "הלכה ברורה", כותב:

"מגמת ההתחדשות שקנתה לה שביתה במחנינו... אם לא נדע לעצרה אנו עלולים למצוא את עצמנו מתמודדים עם רעיונות

נוספים העלולים לדרדר אותנו אל מקום שכבר איננו שייך כלל למחנה הדתי...“

הוזה אומר: פריצת גדר היא פתח להידרדרות כללית, וכידוע, “פורץ גדר יישכנו נחש”²⁰.

3. פגיעה באמונת חכמים

האידיאל של “אמונת חכמים”, שנפגע כביכול מהקריאה לעיון מחודש בחומרת רבי זירא, היא מוטיב מרכזי ברוב התגובות של אנשי ההלכה. כותב הרב בורשטיין:

“אין צורך לזלזל באינטליגנציה שלהם או בשכלם הישר. הרי גם חז”ל ידעו שיש מועד להתעברות, שהרי דנו ואמרו ‘אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה’ (נידה ל”א ע”ב). אין זה מן הנמנע שפתרו זאת דרך הזרעות נרתיקות...”

הרב יובל שרלו הביא בדבריו את התשובה שהשיב לבני זוג שחדלו לשמור על דיני טהרת המשפחה ועתה הם מעוניינים לשוב ולשמור, אך רק את הדינים מדאורייתא:

“... ברם נוצרת שאלה לא פחות חמורה, והיא זלזול בדברי חכמים ובפסיקה שלאורך הדורות שאף היא בעייתית ביותר. אנחנו לא קראים, ואנחנו נאמנים באופן מלא לדברי חכמים...”

הימנעות מחשיבה מחודשת על הסוגיה בגלל פחד מפני המדרון החלקלק עלולה להביא לכך שהחמרה בשל ספק תיצור מציאות של עבירה ודאית על דיני תורה

4. בין דם לדם

טיעון מרכזי שחוזר בתגובותיהם של רוב אנשי ההלכה הוא שכיום אין לנו היכולת להבחין בין דם נידה לדם זיבה. כותב הרב יואל קטן:

“...טעו הכותבים טעות גסה ראשונה כאשר הם מתארים את המצב היום כאילו אשה סופרת ז’ נקיים שומרת על ‘מסורת’ שיש לשבת על טיפת דם כ’זבה’ למרות שהיא רק ‘נידה’. האמת שונה לחלוטין: בגלל הספקות המרובים שהתעוררו לגבי ההגדרה מי היא ‘נידה’ ומי היא ‘זבה’ לא נותרה למעשה לפוסקים ברירה אלא להודות בעובדה המצערת שכל אשה שנטמאת היא ספק ‘נידה’ ספק ‘זבה’, ובלתי אפשרי לומר בוודאות שאשה פלוגית כרגע היא רק ‘נידה’ ולא ‘זבה’.”

הרב בני לאו מעלה את סוגיית “הפער בין דורות התנאים הראשונים לבנינו שאינם בקיאים בדמים... אין אנו וגם חכמי הדורות הקודמים לנו מוכנים לקחת את האחריות כשמדובר בדיני כרת...“.

בתשובה לשאלה באתר “כיפה” מסכם הרב יובל שרלו כי הסיבה העיקרית לגזירה הייתה חוסר היכולת להבחין בין הדמים. הפתרון היה אפוא “האחדה” של כל דיני הדמים לדין אחד.

5. מנהג שהשתרש

הרב אריה שטרן מביא בתגובתו את הנאמר בגמרא במסכת ביצה:

“כל דבר שנתקבל כמנהג בכל ישראל, אי אפשר לשום בין דין שיבטלו, אלא אם כן היה גדול מן הראשונים בחכמה ובמניין; כך מובא גם במשנה תורה לרמב”ם.²¹ דברים ברוח דומה, שלמעשה סותמים את הגולל על הסוגיה עד לבוא משיח צדקנו, נכתבו גם בתגובות רבות באינטרנט.

לא ייפלא אפוא שלנוכח כל הטיעונים הללו קריאתו של הרב בורשטיין, “ד”ר רוזנק – בקש סליחה!” נראית מוצדקת.

טהרת הבית הישראלי: מצוי ורצוי, הרהורים והצעות לפתרונות

1. אליבא דחכמי ההלכה שצוטטו לעיל, הסוגיה הייתה אמורה להידון בין כותלי בית המדרש בלבד. ובכן, במהלך השנים שלמדתי וחקרתי את הנושא דיברתי עם לא מעט רבנים, לרבות רבנים ממכון פוע”ה. חלקם אף קיבלו לעיון את מאמרי הראשון זמן רב בטרם פורסם. צר לי מאוד שחלקם הגדול לא הגיבו כלל, ומקצתם לא התייחסו אליו באופן ענייני. אך מעבר לכך, למה בעצם לא להביא את הנושא לידיעת הציבור? ממה הפחד הגדול? האם מכיוון שאם הציבור יידע את הדין המקורי הדבר עלול לגרום זעזועים במערכת? ייתכן שזהו מקור ההתנגדות העיקרי, אך לבטח אפשר להוסיף עליו את הטיעון של חדירה ל”גילדת חכמי ההלכה” על ידי “בור, הדיוט ועם הארץ”. ואם כן – מה בכך? האם אין חכמי ההלכה חודרים לגילדות אחרות, ובהן גם הגילדה הרפואית? (ואף מתווים שימוש בתרופות!). אולם, את הסיבה העיקרית לדרך שבה הועלו הדברים סיפק הרב בורשטיין עצמו: “אני רוצה להגיד

להיתר ורבנים לא חשו על טרחם וצערם של ישראל, והניחו את הדברים באיסורם, יוצא מזה ח"ו חילול השם גדול מאוד".²⁴

פן מעט שונה של "המדרון החלקלק" ניתן לראות בתשובתו של הרב עובדיה יוסף, המתייחסת למציאות המודרנית שבה המתירנות והיעדר הצניעות מחייבים, בצד העמדת סייגים, גם התחשבות ביכולת הציבור לנהוג על פי החומרות ההלכתיות:

"בדורות הללו שפשטה המספחת של הפריצות בשווקים וברחובות, והמודרניות יוצאות פרופות בזרועות מגולות... ועין רואה והלב חומד בהרהורים רעים שהוא איסור מן התורה... וקורא אני על המחמיר בזה... כי לא ידע ואשם לבוא בחומרות טלאי על טלאי המביאות לידי קולא..."²⁵

סיכומו של דבר: הימנעות מחשיבה מחודשת על הסוגיה בגלל פחד מפני המדרון החלקלק עלולה להביא לכך שהחמרה בשל ספק תיצור מציאות של עבירה ודאית על דיני תורה.

3. לצערנו, השימוש בטיעון של "פגיעה באמונת חכמים" רווח יותר ויותר בשיח הרבני, במצבים שבהם הם רוצים לתקוף

Jody Hewgill

בצורה חד משמעית, ואני חוזר על כך כמעט בכל כנס רפואי [לא רבני... ד"ר] אין שום פוסק שבעולם שיקצר את השבעה נקיים". מתברר, אם כן, שהבעיה היא לא הדרך, אלא העובדה שיש כאן בעיה הלכתית (מדרבנן), הגוררת אחריה סיכונים רפואיים, ושהרבנים האמונים על דין "פיקוח נפש" אינם מתכוונים לשנות את ההלכה, למרות הסיכונים הגלומים בה. אכן, אפשר להבין מדוע יש שחשבו שראוי להעלים עובדה זו מעיני הציבור הרחב.

2. למדרון החלקלק שהרב אריה שטרן פוחד ממנו ישנם גם כיווני גלישה נוספים שברצוני להציע. החזרת דין טהרת המשפחה הישראלית למקורו לא בהכרח תביא להידרדרות "אל מקום שכבר איננו שייך כלל למחנה הדתי..." - ואולי בעצם כן! אולי תחול סוף-סוף גלישה לעבר המחנה שאיננו דתי, אך באופן אחר לגמרי! ייתכן שחלקים גדולים יותר ויותר מהציבור הישראלי שאינם שומר עדיין תורה ומצוות יחזרו לדין הטהרה המקורי, ובכך תיהפך מצווה מרכזית זו לגשר ראשוני בין כל חלקי העם. אפשר גם שחזרה זו לדיני טהרת המשפחה תגרור אחריה הקפדת יתר על דיני שבת, כשרות, מצוות שבין אדם לחברו, וכמובן על מצוות "פרו ורבו". המצב הנוכחי מעצים את ההבחנה בין "אנחנו" ל"הם", ואתמה: וכי לשם כך התקבצנו מכל הגלויות לאחר אלפיים שנה?

ביטוי לדברים אפשר לראות בדבריה של מיטל, שהגיבה באינטרנט למאמר ב"הצופה":²²

"תבורכו משמיים-כל הכבוד: מבקשת לחזק את ידכם. אני מגיעה ממשפחה חילונית אך לאחר חתונתי לקחתי על עצמי את קיום המצווה הזו ולאחר שגיליתי שימי הביוץ שלי מקדימים את הטבילה פעם אחר פעם וההורמונים שנתנו לי לדחיית הביוץ הרעו לי, כמעט התייאשתי והחלטתי שאפסיק לטבול. עכשיו שאני רואה את הכתבה הזו אני רוצה ... לומר לכם שהצלתם עוד נפש בישראל, כי עכשיו אלך לטבול עם שמחה בלב".

מתוך ראיית כלל ישראל, החמרה זו בימינו הינה בגדר "גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה".²³ ברוח דומה אומר הראי"ה קוק: " שאני יודע ברור תכונת בני דורנו, שדווקא ע"י מה שיראו, שכל מה שיש להתיר ע"פ עומק הדין מתירין אנחנו, ישכילו לדעת שמה שאין אנו מתירין הוא מפני אמינות דין תורה, וימצאו רבים הדבקים בתורה שישמעו לקול מורים... מה שאין כן כשיתגלה הדבר, שישנם דברים כאלה, שמצד שורת ההלכה ראויים הם

בהקשר זה הינה: **לו היו החכמים יודעים את מה שאנו יודעים היום האם היו גוזרים מה שגזרו, ובייחוד במציאות של ימינו? ואם היו חכמים אלו חיים כיום האם לא היו זועקים: הרפו! לשם שמים ולמען עם ישראל?**

4. סוגיית חוסר יכולת ההבחנה בין הדמים בימינו מהווה נדבך מרכזי בטיעונם של אנשי ההלכה, אך תמהני: וכי התורה – בשמים היא? וכי ניתנו לנו דינים ומצוות שאין שכלנו והבנתנו מגיעים כדי חקר ביצועם? הרי כל השתלשלות החומרות הקשורה בדינים אלו החלה מהתקנה שגזר רבי לנשים **בשדות** – דהיינו, לנשים הרחוקות ממרכזי ההוראה וההלכה. כיום, ברוך השם, **לא אלמן ישראל**. מעולם לא היו בעם ישראל מרכזי תורה כה רבים המכונסים בארץ ישראל ובכלל, ואם התורה מצווה עלינו להבדיל בין הדמים – שומא עלינו לעשות כן. אף ה"שולחן ערוך" תולה את החומרה הסוטה מדין התורה **בצרות הגלות:**

"משרבו הגלויות, ותכפו הצרות, ונתמעטו הלבבות, חשו שמא יבואו לטעות באיסור כרת, שמא תראה אשה בימי נידתה ששה ימים ויהיה הכל דם טוהר וביום השביעי שמא תראה דם טמא וסבורה לטבול בליל שמיני וצריכה עוד שבעה ימים – החמירו לטמא כל מראה דם אדם, וכדי שלא יבואו לידי טעות בין ימי נידה לימי זיבה הוסיפו חומרא אחר חומרא, עד שאמרו שאפילו אם לא תראה אלא טיפת דם כחרדל תשב עליה שבעה נקיים ³⁰זבה גדולה".

היום, כשאנו חוזרים לארצנו, וכל שאיפתנו לחזור לחיינו הטבעיים והמלאים – עלינו להתחיל לעסוק גם בדינים אלו. מניסיוני הרפואי אני מוצא שבמציאות היום, שבה אנו נהנים מבריאות ומתזונה שלא היו נחלת אבותינו, רוב רובן של הנשים יודעות בדיוק מתי וסתן. רוב הנשים נידות. דימומים לא סדירים שלא כתוצאה מהתערבות הורמונלית או מכנית – הם נדירים יחסית, ונובעים מכמה גורמים, שלא כאן המקום לפרטם. **האתגר העומד לפתחם של פוסקי ההלכה הינו לדעת לפסוק בין דם לדם**. יש לזכור שאכן מדובר בדיני כרת, והדורות הקודמים לנו, כדברי הרב לאו, לא היו מוכנים לקחת את האחריות עליהם. לעניות דעתי נראה שהיום המצב שונה בתכלית. בשיתוף פעולה בין רבנים, יועצות הלכה ורופאי נשים יראי שמים ניתן יהיה, בעזרת השם, להגיע לפסיקה זהירה, נכונה ואמיתית, ומה שחכמי ההלכה יפסקו שהוא 'זיבה' עליו יחול דין זיבה.

דעה שאינה מתיישבת עם הקונצנזוס הרבני המקובל. לאלו המטילים ספק בכך שיש בנו אמונת חכמים וסוברים שיש רק קול אחד שראוי להישמע בבית המדרש, נאמר שכולנו, וגם אני הקטן בתוכם, סומכים לגמרי על האינטליגנציה של חז"ל, ראשונים ואחרונים. אף על פי כן, היו מתקנותיהם שהתבטלו עם השנים או הוחלפו בתקנות אחרות, ואין זה פוגע בכהוא זה בקדושה וברלבנטיות שהייתה לדבריהם בתקופה הנדונה. שכן זה טיבה של ההלכה - היא הולכת.²⁶ במהלך השנים, עם השתנות העתים, השתנו הלכות רבות בישראל, כגון "טבילת עזרא", "תשמיש בעדים", איסור שירה ונגינה,²⁷ וכמובן, לימוד תורה לנשים.

עולם ההלכה עשיר גם בדוגמאות שבהן מקילים בדיני רבן על מנת שלא יבואו לעבור על דיני דאורייתא ("התרת תחילתן משום סופן"), כגון בעניין "אדם בהול על ממונו".²⁸ חכמים אף הקלו בדיני דאורייתא כדי להציל אישה מעגונתה.²⁹ דיני תורה אף נעקפו עד כדי ביטולם המעשי מסיבות "פרגמטיות", כגון פרוזבול דהלל, ועוד. כל התמורות הללו אינן מהוות כמובן פגיעה באמונת חכמים, ואף עיסוקינו בנושא הנדון לא פוגע ב"אמונת חכמים" כלל ועיקר. השאלה שצריכה להישאל

ואחרונים אם עיונו ההלכתי מביאו למסקנות חדשות.³⁶

אפילו

אין ספק בלבי כי אנשי ההלכה שבחרו להגיב ושמדבריהם הבאתי לעיל מודעים היטב גם לטיעונים שכנגד. אם כן, מדוע הם לא התייחסו כלל לטיעונים אלו בתגובותיהם, ומדוע הבהילו אותנו שאנו "מחטיאי הרבים"? שמא נעוץ הדבר ב"יראת ההוראה"? בפחד מפני "מה יאמרו חבריהם"? בפחד שמא החרדים יכריזו עליהם כרפורמים ובוועלי נידות? המשבר שעולם הפסיקה ההלכתית שרוי בו כבר תואר בהרחבה על ידי ד"ר אביעד הכהן³⁷ ובעוד מקומות רבים. נוכח המציאות הקשה השוררת בבתי הדין הרבניים בנושא הנישואין והגירושים קוראת הרבנית רבקה לוביץ "לא לחכות לרב", ולא לצפות מגדולי ההלכה שישנו את ההלכה. כפועל יוצא מכך, היא יוצאת בקריאה לכולנו לחולל את השינוי:

"אנחנו אלו אשר יוצרים את האווירה ואת הקרקע הפורייה להתפתחות הטבעית של ההלכה. הרבנים ופוסקי הדור צופים עלינו, בודקים את מעשינו, מבקרים, מאירים ומעירים, וכאשר / אם הם מצטרפים אלינו, הם מנסחים את הדברים בשפה הדתית, ומכניסים את הרעיונות לרובריקה ההלכתית".³⁸

לפיכך, עדיין אני סבור כי יש לקרוא לעיון מחודש בדיני הטהרה הנוהגים כיום, לאור הבעייתיות עד כדי פיקוח נפש ועבירה על דיני תורה הנובעים מהם, ולאור מציאות החיים החדשה, שלא הייתה קיימת בזמן שתקנות אלו תוקנו. סבורני שדיון מחודש בדיני טהרת הבית הישראלי, תוך החזרת דין התורה לקדמותו, לא רק שלא יפגע ברמת הטהרה, אלא להפך! החזרה לדין התורה תפתור באחת את בעיית "העקרות ההלכתית", תעלה את רמת "שלום הבית" בבתי רבים, תרבה צניעות ותוריד הרהורי עבירה והוצאת זרע לבטלה רח"ל, ויותר מכול – היא עשויה לקרב זוגות רבים לחיי תורה ומצוות דרך שער הטהרה.

הרב חנוך חיימוביץ' מודה אף הוא בסיום מאמרו כי: "אכן ישנם קשיים רבים שיצרה הגלות. אחד מהקשיים הוא צורת טהרת המשפחה כפי שאנו מכירים כיום. בעז"ה כאשר נזכה לתקן את הסיבות שבגינם יצאנו לגלות ונחזור לדיני התורה המקוריים בכל המובנים נזכה לרוח טהרה וקדושה שבמסגרתם ריחוק מקריב של שבעה ימים יספיק ולא נזדקק למציאות שבה אנו נאלצים לחיות כיום".

5. הקושי ההלכתי בביטול "מנהג שהשתרש" הינו טיעון מוכר וידוע, ולמרות הדוגמאות שהובאו לעיל של מנהגים שהיו ובטלו, אפשר תמיד לטעון שמא לא פשטו בכל ישראל, מה שאין כן לגבי חומרת רבי זירא. אולם, ענייננו אינו דומה כלל למנהגים שהשתרשו, דוגמת הנהגות בשר וחלב, קטניות בפסח, כיסוי ראש לנשים ודומיהם. בכל המנהגים הללו, שחלקם התקבלו כדין תורה ממש, לא ייגרם כל נזק ממשי אם נמשיך להחזיק במסורת אבותינו, מה שאין כן לענייננו. המשך האחיזה במנהגי הטהרה הנהוגים היום גורם, כאמור, לבעיות רפואיות, הלכתיות וערכיות סבוכות וחמורות במציאות בת ימינו. חכמי ישראל, כידוע, מסרו מאז ומתמיד את נפשם כדי למזער את סבלם של עגונות וממזרים, על אף שמדובר בדיני דאורייתא. קל וחומר בענייננו, שאינו עוסק בדין דאורייתא אלא בדין דרבנן, ואולי אף פחות מכך, כפי שמובא כבר בגמרא בשם רבא: "אמינא לך איסורא ואת אמרת לי מנהגא?", החולק על קביעתו של אביו כי חומרת רבי זירא היא בגדר "הלכה פסוקה".³¹

אף בין האחרונים אנו מוצאים מקורות כגון ה"גליא מסכתא":

"מעיקר מימרא דרבי זירא לא הוי מתקנת חכמים אלא בנות ישראל החמירו על עצמן חומרא זו מעצמן, ולפיכך ראוי לומר בפשיטות על עניין דרבי זירא דבנקל נפטרין ממנה...".³²

וכן אצל הרא"ה קוק:

"דין זה הינו ככל איסור דרבנן ואולי אף קל יותר, שהרי אינו אלא מנהג שנהגו בנות ישראל...".³³

השאלה האם ניתן לבטל תקנת חכמים ובאלו נסיבות היא סוגיה מורכבת ומסובכת ונתונה כבר במחלוקת ראשונים (תוספות, רמב"ם ורמב"ן). מפאת קוצר היריעה לא ניכנס כאן לעובי הקורה בעניין. נציין רק שמדברי הרמב"ן משתמע³⁴ שכאשר יש סברא לבטל, וסברא נתפסת כדין תורה (ולעיל הובאו כמה סברות לביטול), ודאי שיש לבית הדין האחר הכוח לבטל תקנת ראשונים, ואפילו פחותים מהם. מדברי הרא"ש³⁵ עולה שמחובתו של הדיין – שהוא השופט בימיו – לחלוק על דברי אמוראים (!) "שהרי תמיד דברי האחרונים חשובים מהראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר", ומסיים הרב משה פיינשטיין, הדורש מהפוסק שלא לסמוך על כתיבת קודמיו ולא לחשוש לחלוק על ראשונים

אף הרב יובל שרלו מודה:

"אין לי כל ספק שעם הקמת המקדש ישובו לדין הדאורייתא כדי שלא יביאו חולין לעזרה".

מתוך תקווה לכינונו של המקדש בב"א, ומתוך אמונה שהמקדש לא ייכון אם נמשיך לאחוז בהתנהגותנו הגלותית, הריני קורא לאנשי הלכה אמיצים: הרימו את הכפפה! היו מנהיגים! הבה נשאיר את הגלות מאחורינו! יש להתחיל לבנות מחדש ולהחזיר עטרה ליושנה תוך דיון מחודש במגוון נושאים הלכתיים, ובכללם גם הנושא הנדון, ללא כל פחד ומורא! התורה נתנה כוח לבני אדם להוביל מהלכים ולעשות בדק בית מתמיד לאור מציאות משתנה. השאלה היא האם השינוי יבוא מהציבור, או יונהג על ידי אנשי הלכה אמיצים. יש כאן אתגר הנוגע לכלל עם ישראל, ואי אפשר להתעלם ממנו.

באתר "הצופה": www.hazofe.co.il/web/newsnew/katava6.asp?modul=l=24&id=52291&word=&gilayon=29235&mador

5 ויקרא טו, יט-כד; ויקרא טו, כה-ל.

6 פ' קהתי, משניות מבוארות, מסכת נידה, פרק ד, מבוא לפירוש על משנה ד.

7 רמב"ן, ח' נידה נד, ד"ה "מדאמרין", ובהלכותיו: פרק א, הלכות י"ב.

8 בבלי נידה סו, ע"א.

9 בבלי ברכות ל"א, ע"א; שו"ע, יו"ד, קפ"ג.

10 שו"ע, שם, שם.

11 שם, שם.

12 R. Haimov-Kochman MD & D. Hochner-Celinkeir MD, **Contraceptive Counselling for Orthodox Jewish Women** (In Press), Department of Obstetrics and Gynecology, Hadassah Hebrew University Medical center, Mt. Scopus, Jerusalem.

13 שו"ע, יו"ד, קצ"ו, ו.

14 הרב ב' ונ' לאו, "תגובה למאמר על חומרת רבי זירא" - ראו הערה 2.

15 ראו: www.emro.who.int/nfs/FoodSafety-TechnicalPaper.pdf; ובעוד מקורות רבים של איגוד הבריאות העולמי (WHO).

16 בבלי חולין י, ע"א.

17 ראו הערה 2.

18 ראו הערה 2.

19 הציטוטים שיובאו להלן לקוחים מתגובות אנשי ההלכה כפי שהתפרסמו, ברובם המכריע, ב"הצופה". להפניות מדויקות ראו הערה 2.

20 מדרש תנחומא לפרשת פנחס, סימן ב, על פי הלכת י, ח.

21 רמב"ם, משנה תורה, שופטים, הלכות ממרים, פרק ב, הלכה ג.

22 ראו הערה 2.

23 בבלי שבת מ, ע"א; בבלי ביצה יא, ע"ב.

24 הראי"ה קוק, אורח משפט תשובה ק"ב, עמ' קכ"ו, טור ב, יפו תרס"ט.

25 הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, יו"ד א, סימן טו.

26 ראו מ' אלון, מעמד האישה: משפט ושיפוט, מסורת ותמורה, ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית, תל אביב תשס"ה, עמ' 17: "נוטה אני להוסיף ולומר כי המילה 'הלכה' טומנת בחובה גם משמעות נוספת של יצירתיות: היינו שחכמי ההלכה ראו עצמם מצויים ללכת, להוליך את ההלכה באופן יצירתי ובהתאם לנסיבות תקופתם. ההלכה 'הולכת'".

27 בבלי בבא קמא פב, ע"ב; משנה נידה פרק ב', משנה א'; בבלי סוטה מח, ע"א.

28 בבלי שבת קנג, ע"א; בבלי שבת קכא ע"א; משנה בכורות, פרק ה'.

29 משנה יבמות, פרק טז, משנה ה; בבלי יבמות פז, ע"ב.

30 שו"ע, יו"ד, קפ"ג.

31 ראו הערה 10.

32 שו"ת "גליא מסכתא" י, סימן ד, להגאון החר"ף מו"ה דוד אבצ"ק נוארדאק.

33 הראי"ה קוק, "דעת כהן", סימן פ"ד.

34 הרב א' ברקוביץ, ההלכה כוחה ותפקידה, מוסד הרב קוק, ירושלים תשמ"א, עמ' 169-170.

35 פירוש הרא"ש לסנהדרין פ"ד, סימן ו.

36 הרב מ' פינשטיין, שו"ת אגרות משה, יו"ד א, סימן ק"א, ניו-יורק תש"ך.

37 א' הכהן, "סרגדיה הלכתית: האתגרים שניצבים בפתח עולמה של ההלכה היהודית במאה ה-21", דעות 31 (אדר תשס"ז), עמ' 4-9.

38 רבקה לוביץ, "אל תחכו לרב" NRG יהדות, <http://www.nrg.co.il/online/11/ART1/523/447.html>

¹ ר' שמעון, "חומרת רבי זירא - האם הגיע הזמן לחשיבה מחודשת?", הצופה, 3.11.2006; וכן באתר "הצופה": www.hazofe.co.il/web/newsnew/katava6.asp?modul=24&id=51310&word=&gilayon=2907&mador

² הרב מ' בורשטיין, "ד"ר רוזק בקש שליחה", הצופה, 17.12.2006; וכן באתר "הצופה": www.hazofe.co.il/web/newsnew/katava6.asp?modul=2

³ תגובה למאמר על חומרת רבי זירא, "הצופה", 10.11.2006, וכן באתר "הצופה": www.hazofe.co.il/web/newsnew/katava6.asp?modul=24&id=515

⁴ שו"ת יומי: לשמור ולעשות, "NRG יהדות", 10.1.2007: www.nrg.co.il/online/11/ART1/528/424.html וכן באתר "קולך": www.kolech.org/show.asp?id=16988; ח' אפרתי, "די לעקרות ההלכתית", NRG יהדות, 20.11.2006: www.nrg.co.il/online/11/ART1/507/701/html; י' אטינגר, "השתגעתי? הרסתם לי את החיים בגלל גזירה דרבנן? היש אלוהים בלבכם??", הארץ, 8.12.2006, וכן באתר "הארץ": www.haaretz.co.il/hasite/page/ShArtPE.jhtml?itemNo=798376&contractID=2&sbSubContrassID=2; ר' עיר-שי, "דמות האשה בעולם ההלכתי - תגובה לרב בנימין ונועה לאו בעקבות הדיון על חומרת רבי זירא", הצופה, 24.11.2006, וכן באתר "הצופה": www.hazofe.co.il/web/newsnew/katava6.asp?modul=24&id=52073&word=&gilayon=2928&mador

⁴ ד' רוזק, "אל תזרקו את הכדור למגרש הרפואי", הצופה, 1.12.2006, וכן